

Sta let by se v těchto dnech dožil **generál František Fajtl**, legendární stíhač druhé světové války. Jeho osud v sobě podle vojenského historika Jiřího Rajlichy podivuhodně koncentruje tragédie většiny vojáků, kteří se s nacisty utkali na „nesprávné frontě“ – v leteckých či pozemních jednotkách Velké Británie.

Hrdina příběhů, které nevymyslíte

František Fajtl je fenomén, jenž nemá v historii Česka obdoby. V rozhovoru pro MF DNES to říká **Jiří Rajlich** z Vojenského historického ústavu. Legendární stíhač by se příští pondělí dožil sta let. Zemřel 4. října 2006.

Mezi Čechoslováky v Británii bojovali i úspěšnější letci a mnohdy i s tragictějšími osudy. Ale když vyslovíte například jména Jiřího Maňáka, Otty Smíka a snad i hvězdy bitvy o Británii Josefa Františka, lidem většinou nic neříkají. Na rozdíl od Františka Fajtla. Čím to je?

Důvodů je víc, ale já to trochu odlehčím. Fajtl například připomněl i film Pelíšky od Jana Hřebejka. Stíhač se v něm stal součástí přestavby Stalinova pomníku, který „vyprojektoval“ válečný hrdina, jehož hrál Jiří Kodet. Pokud tedy někdo nezná žádného letce z druhé světové války, tak Fajtl téměř určitě. Ale podstatnější je, že František Fajtl je až neuvěřitelnou personifikací osudů československých válečných letců: tak jako oni se nesmířil s kapitulací a odešel bojovat do zahraničí. Zúčastnil se bitvy o Británii, a protože ho ani po sestřelení nad Francií neopustila touha bojovat proti nacistům, po neuvěřitelných peripetích a strádání se dostal přes frankistické vězňice zpět do Británie. Krátce nato dobrovolně odešel na další nebezpečné bojiště – východní frontu. No a po válce skončil, stejně jako mnozí piloti ze Západu, v proslulé mírovské věznici. Fajtl jako málokdo prožil a vytrpěl osudy stovek vojáků, kteří bojovali na Západě, ale i na Východě.

Možná máme štěstí, že uměl výtečně psát. Jiní letci RAF o dramatických chvílích vyprávěli jen příležitostně...

To je pravda. A když už jsme u filmových příběhů, tak zmíním ještě jeden: zatímco učitel Igor Hnízdo v podání Jana Tříska dával v Obecné škole svým žákům dobrý příklad smyšlenými historikami, František Fajtl si žádné historiky o hrdinství vymýšlet nemusel. To, co prožil při sestřelení nad Francií či při leteckých soubojích, kdy jeho stíhači startovali ze zmenšujícího se území obklíčeného Slovenska, by vyšlo na několik napínavých románů. Nemusel si nic vymýšlet. Fajtlůva kniha Sestřelen se ve své době stala bestsellerem. Vyšla dokonce i v Japonsku a poválečný náklad byl zcela rozebrán. Zejména díky jeho spisovatelskému talentu se povědomí o československých válečných letcích nevytratilo ani v dobách nejužší normalizace. Tehdejší režim preferoval jeho memoáry z východní fronty, nicméně Fajtl si vždy našel šikovnou skulinu, aby i do „východní“ knížky dostal „západní“ téma. Mimochodem – nepsal nikdy jen o sobě, ale především o svých kamarádech.

Od roku 1948 přinejmenším do roku 1964, kdy byl částečně rehabilitován, je Fajtlův životní příběh dost smutný: degradace, vyhazov z armády, věznění, obživa nekvalifikovanou prací... Jak to příkoří snášel?

S Františkem Fajtlem jsem se znal od osmdesátého roku minulého století. Až

úzkostlivě si střežil soukromí. Rodina? Ta byla i pro mě absolutní tabu, o němž se nikdy nemluvalo! Až po letech jsem zjistil, jak skvělou má paní a že má dvě dcery. Tehdy jsem ani ve snu netušil, že s nimi letos napíšu o Fajtlůvi životopisnou knihu. Ten „ostrůvek“, který ho držel i v nejtěžších chvílích nad vodou a možná i při životě, si tehdy i potom chránil a nikoho na něj nepouštěl. Slo o jeho jedinou jistotu. Snad to dostatečně vystihuje rozpoložení jeho nitra a jak moc byl ranami osudu rozčarován. Ale nikoliv, že by byl poražen.

Nebyla největším „handicapem“ Františka Fajtla jeho slušnost, která mu bránila, aby se dral nahoru po zádech jiných anebo se hrbil, čímž by se snad zachránil?

Jako prvorepublikový důstojník byl samozřejmě ctižádostivý, ale také byl vycepuván k tomu, aby kariéru budoval jen znalostmi a výsledky. A toho se držel. Takže ano – byl to Fajtlův „handicap“, ale s výraznými uvozovkami. Jenomže... i kdyby se nechal zlomit, stejně by mu to nepomohlo. Někteří západáci se totiž po komunistickém převratu do určité míry angažovali pro nový režim a stejně jim to nebylo nic platné. Na pár let sehráli roli mouřenínů, ale pak byli i oni odejiti. Byli zkrátka potenciálně nebezpeční, protože bojovali na Západě. Dnes je to – zvláště mladým – nepochopitelné. Po komunistickém převratu tu však propukla pod tlakem Moskvy až fanatická špionomanie: všude se hledali zrádci.

Zatímco Igor Hnízdo dával žákům příklad smyšlenými historikami, Fajtl si hrdinské historiky vymýšlet nemusel. Jeho život by vydal na romány.

Jiří Rajlich
vojenský historik

Na konci války se Fajtlův nadřízenými či kolegy stali slovenští důstojníci, kteří ještě nedávno bojovali po boku Luftwaffe, a tudíž i proti Fajtlůvi. Tohle musela být pro něj i ostatní stíhače z RAF hodně tvrdá rána.

Slo o obecný problém československé armády na východní frontě, která musela přijmout mnoho vojáků s podobnou minulostí. Velké osobní trauma to znamenalo i pro Fajtla. Čtyři roky bojoval proti nacistům a najednou se má dát dohromady s je-

jich někdejšími spojenci? Slo o velký a dosud málo popsany morální problém. Když třeba potkal takového slovenského důstojníka s vyšší šarží, dělalo mu značné problémy, aby jej po vojensku pozdravil. Po roce 1948 to pak gradovalo i tím, že většina západáků byla na rozdíl od většiny slovenských důstojníků perzekvována. Když už mluvíme o podobných frustracích Františka Fajtla, nedegradujme tím však, prosím, význam Slovenského národního povstání, jemuž přilétl československý stíhač pluk pod velením Fajtla na pomoc.

Která epizoda z jeho života vám nejvíce imponuje?

Fajtl si toho prožil a vytrpěl víc než dost. Těžko vybrat jeden moment. Teď asi nebudu objektivní, protože i můj profesní život do jisté míry ovlivnila jeho kniha Sestřelen! Jde o strhující příběh. Něco podobného se povedlo jen třem československým pilotům: Jozefu Menšíkovi, Rudolfu Ptáčkovi a právě Fajtlůvi. Útěk by se mu však nezdařil bez neuvěřitelné vůle, že nesmí padnout nacistům do rukou. I když byl tedy na úplném dně s nohama rozedřenými do živého masa, nevzdal to. Samozřejmě, že mu pomohla i slušná znalost francouzštiny, zkušenosti ze služby v horském pluku i skvělá kondice. V civilních šatech ostatně nebyl snědý Fajtl s plnovousem k rozeznání od francouzského sedláka.

Když byl po listopadu 1989 povýšen do hodnosti generála, namítl, že ji nemůže přijmout, pokud ji nedostane i Karel Mrázek, který si podle něj zasloužil ocenění mnohem více než on. I tohle je – zvláště dnes – pro mnohé nepochopitelné.

To byl celý Fajtl – loajální ke svým spolubojovníkům až do morku kostí, někdy myslel vždy víc na ty ostatní než na sebe. Nezapomeňme však, že o Mrázkových zásluhách toho věděl nejvíce ze všech a že byli celožitovní kamarádi.

Po pádu totality Fajtl mohl konečně vydat také své memoáry ze západní fronty, ale i tak se s respektem dál vyjadřoval o sovětských letcích. Ačkoliv byla v té době v kurzu kritika všeho, co se odehrávalo na východní frontě, Fajtl se na této vlně nesvezl, čímž „plaval“ opět proti proudu.

Rusové z prestižních důvodů přidělili československému stíhačimu pluku nejen vlastní prvotřídní letouny, ale i pozemní personál. O něm se Fajtl vždy zmiňoval jako o nesmírně vytrvalých, nenáročných a schopných vojáků. Neznámá to však, že byl nekritický. Fajtlův náčelník štábu Stanislav Rejthar vzpomínal například na údiv, když zjistili, že některé ruské stíhačky měly pokleslé podvozky. Rusům prostě došla vodka, a tak vychlastali hydraulickou kapalinu, která obsahovala líh.

Jan Gazdík
reportér domácí redakce MF DNES

PROFIL

Stíhač František Fajtl

20. 8. 1912 – 4. 10. 2006

- Ve 2. světové válce velel mimo jiné 122. britské stíhačí peruti Královského vojenského letectva (RAF) „Bombay“, 313. československé stíhačí peruti RAF a později i 1. československému stíhačimu leteckému pluku v SSSR.
- Předtím působil ve francouzském letectvu až do porážky této země v bitvě o Británii. Sestřelil čtyři letouny a dva poškodil.
- Po válce stál v čele 1. letecké divize v Praze a přednášel i na Vysoké škole válečné.
- Patří i k úspěšným spisovatelům. Je autorem knih Sestřelen!, První doma, Podruhé doma, Vzpomínky na padlé kamarády, Létal jsem s třiatřináctkou či Dva údery pod pás.

Foto: M. Růžička, MF DNES

V akci František Fajtl na podzim 1944 nastupuje do stíhačího letounu La-5FN.

Foto: sbírka Jiřího Rajlichy

Když letělo letadlo, vyběhl ven a zasněně se díval

Známe ho jako hrdinu, jehož příběhem je volně inspirován Svěrákův film Tmavomodrý svět. Svě **soukromí si však vždy hlídal.** Až teď do něj můžeme nahlédnout.

Kdykoliv nad domkem v Lounech, kde s rodinou bydlel, přelétlo letadlo, František Fajtl vyběhl ven a dlouho se za ním zasněně díval.

„Jako malá jsem to nechápala a připadalo mi zvláštní, že táta vždy všeho nechal a na chvíli jsme pro něj přestali existovat, i když na nás jinak velmi lpěl,“ vzpomíná Fajtlůva dcera Jitka Režná. Až mno-

hem později si uvědomila, že jejímu tátovi se v takových chvílích po každé vrátili vzpomínky na časy, kdy mohl létat. „Až dnes rozumím tomu smutku v tátových očích. Lé-tání zasvětil celý život a musel s ním v nejlepších letech předčasně skončit,“ dodává Režná.

Přestože byl František Fajtl věz-něn a dlouhá léta perzekvován, jeho dvě dcery Jana a Jitka neměly pochmurné dětství. „Naopak. Táta si dával velký pozor, abychom měly dětství pokud možno bezstarostné. Aby nás nic z příkoří, jimiž se musel velmi trápit, nepoznamenalo. Svě frustrace a křivdy táta s mámou do

našeho dětství nepustili,“ ujišťuje Jitka Režná.

Bylo toho asi víc, co mu dodávalo sílu přežít. Nejvýznamnější však byla právě rodina, na niž se po propuštění z vězení upnul. Nebylo pro něj nic důležitějšího.

Možná mu pomohlo i životní krédo: Prohraješ až tehdy, když si to sám připustíš. A zrovna tak to platí o slovech Tomáše Bati, jimiž se ve vězení fídlil: „Každá rána, kterou jsme utrhli, vyrazí z nás klín, který nám překážel.“

Jen generálovi nejbližší vědí, jak velkou oporou pro něj byla o čtrnáct let mladší manželka Hana.

„Dědeček mohl ty rány ustát jen proto, že měl vedle sebe Hanu Fajtlůvou. Bylo by moc fajn, kdyby podobnou měl vedle sebe každý skutečný hrdina,“ vyznala se na nedávném křtu knihy Generál Fajtl vnučka Jana Karla Režná.

Jedna věc se přesto zdá zvláštní: na mnoha válečných snímcích, kdy mu asi nebylo nejlépe, se Fajtl kření od ucha k uchu. Jitka Režná má vysvětlení: „Táta se rád smál. A nejen při vylomeninách, které s námi v našem dětství s oblibou prováděl. I neobyčejný smysl pro humor mu pomáhal zvládat těžké chvíle.“

Dědeček mohl ty rány ustát jen proto, že měl vedle sebe Hanu Fajtlůvou. Bylo by moc fajn, kdyby podobnou měl vedle sebe každý skutečný hrdina.

Ke stému výročí narození byl Fajtl jmenován in memoriam čestným velitelem čáslavské letecké základny. Pokud by se toho dožil, určitě by se mu tvář znovu rozzářila typickým a charizmatickým úsměvem.

Jan Gazdík